

ELŐSZÓ

Az 1970-es években, olvasván Bálint Sándor Szegedről szóló könyveit, az jutott eszembe, hogy Szeged városának milyen gazdag vallási kultúrája van. És rögtön összevetettem szülővárosom, Kunszentmárton vallási életével, amit akkor – Szegedhez képest – szegényesnek és egyszerűnek találtam.

Akkori benyomásom oka a település és e témakör kutatatlansága volt. Az azóta eltelt évtizedek azonban megmutatták, hogy Kunszentmárton vallásgyakorlata a 18-20. században ugyanolyan gazdag és változatos volt, mint Szegedé vagy bármelyik más városé. Józsa László a szakrális építményekről szóló könyvében,¹ valamint a Szent Márton plébániatemplom – a helyiek nyelvén Nagytemplom – történetével,² a templomhoz fűződő vallásgyakorlatok bemutatásával számos új adatot tárt fel és tett közkinccsé. Magam is több területen végeztem eredeti forrásfeltárást, részben a néprajz sajátos módszerével, kunszentmártoni terepkutatással (interjúk, megfigyelés), részben pedig írásos történeti források³ vallási néprajzi szempontú értelmezésével és elemzésével. E kutatások gerincét a helyi vallási társadalom szerveződése (vallási társulatok, a vallási élet szervező egyéniségei: énekesek, kántorok) jelentette, de a szakrális környezet tárgyi emlékeit is vizsgáltam. Több téma kapcsán a két módszer és szemlélet kiegészítette egymást. Ezekből a különböző tanulmánykötetekben, folyóiratokban megjelent, ezért nehezen hozzáférhető írásokból válogattam össze egy kis kötetre valót. Eredeti megjelenési helyükre a kötet végén olvasható lista utal.

A céhekbe tömörült nagyszámú kunszentmártoni iparos vallási életét sokáig meghatározta a katolikus vallás. Mára már csak a szabók tartják egykori fogadott ünnepüket, testületi miséjüket. Szinte egyidős az újkori Kunszentmártonnal a Máriaradnára vezetett búcsújárás története, ami máig „nemzeti zarándoklatunknak” számít. Itt, Máriaradnán ismerkedtek meg elődeink a 19. század közepén Magyarországra is megérkező Élő Rózsafüzér Egyesülettel, hazatérve meg is alakították helyi társulatát. Ennek fennmaradt jegyzőkönyvét (1850–1940) több tanulmányban, könyvben elemeztem. Az itt közölt tanulmány a társulat férfi és női tagságát, a vezetők társadalmi helyzetét elemzi. Egyedülálló vallási társulati forma Kunszentmártonban a kereszt- és harangtársulat, amely egy-egy határrész tanyai lakosságát fogta össze a miséző helynek is számító tanyai iskola körül, s amelynek párhuzamára másutt még nem találtam. A társulati vezetők közül kétségtávol legteremkenyebb a takácsmesterséget kitanult Ökrös József volt. Később is voltak azonban a templomok (Nagytemplom, Kármel) körül szorgalmasan feladatot

¹ JÓZSA László: *Megszentelt kövek. Kápolnák, szobrok, keresztek és temetők Kunszentmártonban.* Néprajzi Tanszék, Szeged, 1999.

² JÓZSA László: „Isten hajléka az emberek között” A kunszentmártoni római katolikus nagytemplom. Szent Márton Plébánia – Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged-Kunszentmárton, 2009.

³ BARNA Gábor: *Az Élő Rózsafüzér kunszentmártoni társulata/The Living Rosary Confraternity in Kunszentmárton.* Devotio Hungarorum 5. Szeged, 1998.; BARNA Gábor (szerk.): *Istent dicsőítő egyházi énekkönyv.* Szent Márton Plébánia – Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged-Kunszentmárton, 2009.

vállaló emberek. Közülük a templomdíszító tanítónőt, Kovács Ilonka nénit mutatja be most egy rövid írás.

Kunszentmártoniak népesítették be egykori pusztájuk, a közeli Mesterszállás területét, s teremtettek maguknak egy új község indításához szükséges vallási/egyházi struktúrát: temetőt, templomot, lelkésziséget. Ezt a folyamatot írja le egy tanulmány. A temető mindenütt a helyi társadalom tükörképe, a helyi társadalmi tagoltság leképeződése. Erről a kunszentmártoni temetők térhasználatát bemutató, konferencia előadásnak készült szöveg tanúskodik.

A 18–19–20. század vallási tárgyi kultúrája részben megsemmisült, kisebb része pedig a helyi múzeum gyűjteményébe került be. Két különleges, családunk múltjához kötődő tárgyi emléket mutatom be írásaimban: az egyetlen datált ún. kiskunsági Madonna-típusához tartozó Mária-szobrot, valamint egy 1850-es években készült Szent Erzsébet képet, ami az elnyomás évtizedében a magyar nemzeti érzést is fenntartotta, erősítette, s amely szerepelt a 2007. évi jubileumi Szent Erzsébet kiállításon is Sárospatakon. A szakrális környezet tárgyaitól szóló, konferencia előadásnak készült tanulmányom mintaadó lett: ennek példájára több székelgyházi és dunántúli leírás is készült. A cikk fő tanulsága, hogy a magánlakások szakrális tárgyai, az otthon tisztelt szentek kultusza nagymértékben függ a helyi plébániatemplom felszereltségétől. A kettő között szoros összefüggés van. Külön tanulmány foglalkozik az elsősorban protestáns templomokból leírt és elemzett, a 17. század óta ismert toronygombíratok kunszentmártoni változatával, ami sajátos történelmi viszonyok között, az 1848-as márciusi forradalom utáni időkben készült. Az 1919-es kommün, a második világháború, s a papi nemtörődomség miatt jórészt megsemmisült plébániai könyvtár egykori állományáról mára már szinte csak a korabeli leltárkönyvek tanúskodnak. Ebből, valamint a megmaradt könyvekbe írt bejegyzésekből kiderül, hogy a könyveket nemcsak a lelkészek, hanem érdeklődő kunszentmártoniak is forgatták. Azaz a plébániai könyvtár tekinthető az első helybeli „kölcsonkönyvtárnak”. Rövid tartalmi elemzését olvashatjuk a kötetben.

És mindez csak egy rövid válogatás Kunszentmárton vallási kultúrájából. Nem érintjük itt most a Mezey kántorok tevékenységét vagy a még feldolgozásra váró társulati formákat (Felső temetői halotti társulat, halotti társulatok általában, Isten Szent Neve védőinek társulata) mint a leggazdagabb forrásadottságú egyesületeket, s nem foglalkozunk most az egyházi ünnepekhez vagy az emberi életfordulókhoz kötődő vallásgyakorlási formákkal sem (például kánai menyegző, az örvendetes keresztút, halottvirrasztás, sajátos kunszentmártoni temetői keresztformák, helyi kiadású vallási aprónyomtatványok). Ezekről, gazdag vallási kultúránk más területeiről majd egy újabb kötetben olvashatunk!

Az itt közölt tanulmányok jól mutatják őseink vallási buzgóságát, áldozatkészségét és megújulásra törekvését. Felelősségérzetüket egyházuk, templomuk és elődeik hagyományának fenntartásáért, hitük továbbadásáért. Ezzel embertársaikat és Isten nagyobb dicsőségét szolgálták! Volna mit tanulni tőlük!

Kunszentmárton, 2015. június 16. Szent Márton ereklyéi átvitelének ünnepén

Barna Gábor